

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВ ДІТЕЙ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УМОВАХ ВІЙНИ

Бондарчук Ю. П., Єщенко М. Г.

У 2014 році через воєнні дії Україна вперше зіткнулася з масовою появою нової соціальної категорії людей - внутрішньо переміщених осіб. Тому виникла потреба у розробці законодавства у сфері прав ВПО.

Однією з найбільш актуальних проблем, що виникла в умовах російсько-української війни є поява великої кількості внутрішньо переміщених осіб, у тому числі й дітей. Вивчення даної проблематики на законодавчому рівні дає можливість більш детально дослідити її та розробити певну систему заходів для полегшення адаптації та інтеграції дітей зі статусом ВПО в життя місцевих громад.

За час війни права кожної української дитини були порушені, адже виражена агресія з боку країни-терориста негативно вплинула на забезпечення їхніх основних потреб, розвиток і психологічний стан. Держава зобов'язана піклуватися про стан дітей, тому дійсно важливо, щоб вони завжди відчували соціальний захист і безпеку з її боку. Нині поширена проблема масового переміщення людей, зокрема дітей, з їх постійного місця проживання на безпечніші території. В органів самоврядування з'являється нова відповідальність - прилаштувати й забезпечити усім необхідним ВПО.

В Україні існує широка законодавча база по забезпеченню прав і свобод вимушено переміщених осіб. До багатьох нормативних актів були внесені зміни, що продиктовані необхідністю ефективного реагування під час війни.

В ході дослідження нами було вивчено наукову проблематику та нормативно-правові акти щодо захисту прав дітей ВПО; здійснено аналіз дотримання прав дитини в умовах війни; розглянуто інструменти правового захисту. Отже, національне законодавство необхідно узгодити із законодавством країн Європейського Союзу в контексті перетину кордону без батьків, а також з нормами міжнародного права щодо прав неповнолітньої особи на самостійне пересування та отримання відповідної допомоги. До того ж при розробці власного законодавства варто врахувати досвід та практику країн, які зіткнулися зі схожими проблемами внутрішнього переміщення.

Ключові слова: внутрішньо переміщені особи, правовий статус, права дитини, УВКБ ООН, ЮНІСЕФ.

Bondarchuk Yu. P., Yeshchenko M. H. Implementation of the rights of children of internally displaced persons in the conditions of war

In 2014, as a result of the military actions, Ukraine faced for the first time the mass emergence of a new social category of people - internally displaced persons. Therefore, there was a need to develop legislation in the field of the rights of IDPs.

One of the most urgent problems that arose in the context of the Russian-Ukrainian war is the appearance of a large number of internally displaced persons, including children. The study of this issue at the legislative level provides an opportunity to investigate it in more detail and to develop a certain system of measures to facilitate the adaptation and integration of children with the status of IDPs into the life of local communities.

During the war, the rights of every Ukrainian child were violated, because the expressed aggression from the terrorist country negatively affected the provision of their basic needs, development and psychological state. The state is obliged to take care of the condition of children, therefore it is really important that they always feel social protection and security from its side. Currently, the problem of mass displacement of people, in particular children, from their permanent place of residence to safer areas is widespread. Self-government bodies have a new responsibility - to accommodate and provide IDPs with everything they need.

In Ukraine, there is a broad legislative framework for ensuring the rights and freedoms of forcibly displaced persons. Changes were made to many normative acts dictated by the need for an effective response during wartime.

In the course of the research, we studied scientific issues and legal acts regarding the protection of the rights of IDP children; an analysis of the observance of children's rights in the conditions of war was carried out

Thus, a national legislation must be coordinated with the legislation of countries of European Union in the context of crossing of border without parents and also with the norms of international law in relation to rights for minor personality on an independent movement and receipt of corresponding help. Besides at development of own legislation it costs to take into account experience

and practice of countries that ran into the alike problems of the internal moving.

Key words: *internally displaced persons, legal status, child rights, UNHCR, UNICEF.*

Постановка проблеми та її актуальність. З початку повномасштабного вторгнення Росії особливу увагу привертає охорона й захист прав та інтересів дітей, однієї з найбільш незахищених категорій цивільного населення. Безумовно, діти – вразлива категорія населення, отже, необхідно вчасно виявляти проблеми, які виникають у них під час вимушеної зміни місця проживання, це є неминучим процесом для належної організації надання державної підтримки в територіальних громадах. Для України справжнім викликом стало масове переміщення людей, однак вивчення даної проблематики на регіональному рівні дає можливість детальніше дослідити її та розробити певну систему заходів для полегшення адаптації та інтеграції ВПО в життя місцевих громад.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням проблемних питань переміщених осіб займалися різні науковці. Зокрема, Сібілла Булеца [22], Тарас Цимбалістий [42], Віталій Михайловський [33], Юлія Артюх [19], Микола Кобець [29], Надія Павлів-Самоїл [35] та інші.

Вагомим внеском щодо розуміння питання реалізації прав ВПО є колективна монографія С. Булеци, О. Котляра, Я. Лазур та ін. «Механізм забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб: національний та міжнародний аспекти» [32], яка визначає особливості прав і свобод внутрішньо переміщених осіб на території України та країнах Європи. Також, науковці умовно поділили права і свободи ВПО на такі групи: 1) права, що забезпечують нормальне фізичне існування ВПО; 2) права у сфері безпеки; 3) виборчі права; 4) права у сфері адміністративних правовідносин; 5) соціальні права; 6) права у сфері трудових правовідносин; 7) медичні права; 8) освітні права; 9) сімейні права; 10) інші права.

Аналізу національного та міжнародного законодавства, що регулює правовий статус внутрішньо переміщених осіб в Україні, а також виокремлення основних ознак цих категорій осіб та формулювання основних проблем у цій сфері присвячена стаття Т. Цимбалістого, А. Блащак «Правовий статус внутрішньо переміщених осіб в Україні» [42]. На думку науковців основними міжнародними стандартами щодо прав і свобод внутрішньо переміщених осіб є Керівні принципи з питання переміщення осіб у середині країни, сформо-

вані Представником Генерального секретаря ООН з питань внутрішньо переміщених осіб 1998 р. Фахівці наголошують, що окремої міжнародної конвенції про права внутрішньо переміщених осіб немає. В цьому напрямку працював й дослідник В. Михайловський, який написав ряд праць з даної тематики. Зокрема, статтю «Внутрішньо переміщені особи - особливості національного та міжнародно-правового забезпечення» [34], яка містить аналіз статистики країн, де існує проблема внутрішнього переміщення (Колумбія та Грузія) та «Загальні засади адміністративно-правового статусу внутрішньо переміщених осіб в Україні» [33], в якій наведено порівняння соціального статусу ВПО та біженця.

Дослідженню особливостей соціального захисту внутрішньо переміщених осіб присвятили свої роботи такі науковці, як Тетяна Семигіна [38], Юлія Артюх [19], Ірина Басова [20], Любов Князькова [28] та інші. Так, зокрема, дослідниця Ю. Артюх впраці «Правове регулювання соціального забезпечення вимушених переселенців: порівняльний аспект» [19] визначила поняття, ознаки та форми соціального забезпечення вимушених переселенців, проаналізувала позитивний зарубіжний досвід правового регулювання соціального забезпечення ВПО.

Дослідження проблем реалізації права ВПО на житло знайшло відображення у працях таких українських вчених, як: Антоніни Бобкової [21], Анастасії Волкової [23], Миколи Кобець [29], Ірини Данилової [24], Сергія Комнатного [30] та ін. Так, С. Комнатний, який в своїй статті «Деякі пропозиції до реформування державної житлової політики України у воєнний і повоєнний періоди» [30], пропонує заходи, які потрібно застосувати в нинішніх умовах для вирішення житлових проблем ВПО, зокрема це зупинення приватизації житлового фонду, збудованого за бюджетний кошт, відрахування частини житлового фонду як пайової участі суб'єктами ринку будівництва житла, спрощення систем відведення земельних ділянок і зміни цільового призначення для будівництва житлових об'єктів, програми стимулювання будівельної галузі, цільове будівництво й викуп житла за рахунок як бюджетних, так і донорських чи інвестиційних коштів.

Проблеми правового регулювання відносин ВПО у сфері охорони здоров'я стали предметом вивчення таких науковців, як Олександр Іляшко [27], Сібілла Булеца [22] та інші. Зокрема, О. Іляшко в праці «Проблеми захисту права внутрішньо переміщених осіб на медичну допомогу

в Україні» [27] в якій науковець визначає можливі проблеми, які можуть виникнути у переселенців під час реалізації права на медичне обслуговування, зокрема, з доступом до медичної допомоги.

Однією з небагатьох праць присвячених правам дітей ВПО є праця І. Хомишин [41], у якій окреслено коло проблем, з якими стикаються діти ВПО при реалізації права на освіту, а також запропоновано ряд заходів для підвищення якості освітніх послуг дітям ВПО.

Окремі підходи щодо вирішення проблем внутрішньо переміщених осіб наведено у працях О. Малиновської [31], яка наводить короткий опис напрацювань вирішення проблемних питань ВПО Азербайджану та Грузії. Дослідниця переконана, що зволікати із активними діями щодо підтримки ВПО не варто. На її переконання необхідно негайно розробити спеціальну законодавчу базу, утворити адміністративні органи з її виконання, а також відповідне фінансування.

Правове становище дітей внутрішньо переміщених осіб ще недостатньо досліджене вітчизняною правовою наукою, оскільки сучасних теоретичних праць практично немає. Тому доцільно буде звернутися до огляду зарубіжних публікацій. Питання правового статусу та захисту дітей ВПО підіймали такі іноземні дослідники, як Фелікс Чідозі Чідозі, Августин Еджірогене Огуббу, Ромола Адеола, Беньям Мезмур, Рахма Абураас, Елізабет Ферріс, Аміна Наджиб, Лайла Багіл, Тім Маккі. Так, Елізабет Ферріс у своїх працях [26] акцентує увагу світової спільноти на тому, що переміщені діти внаслідок конфлікту чи стихійних лих, мають особливі потреби та вразливості і потребують спеціальної уваги з боку національного уряду та міжнародних організацій.

Дослідження Фелікса Чідозі Чідозі та Августина Еджірогене Огуббу [40] присвячені проблемам ВПО та дітей ВПО в Нігерії. Науковці розглядають питання взаємодії засобів масової інформації (ЗМІ) та уряду під час висвітлення проблем дітей ВПО та підкреслюють важливість передачі правдивої інформації без спотворення та брехні. На їхню думку, захист прав дитини є фундаментальним аспектом міжнародного права. Дослідники приходять до висновку про необхідність більш злагодженої діяльності Ради Безпеки ООН під час реагування на конфлікти у світі, адже будь-яка затримка в подібних ситуаціях, як у Сирії, призводить до подальшої ескалації насильства через яке страждають діти.

Натомість Ромола Адеола та Беньям Мезмур [37] здійснили аналіз Африканської хартії

прав і добробуту дитини (African Charter on the Rights and Welfare of the Child) та висловили свої пропозиції по вдосконаленню окремих положень цього документу. У своєму дослідженні вони подають розгорнуту характеристику проблем дітей ВПО з урахуванням регіональних особливостей країн Африки. Наприклад, у Центральнопівденноафриканській Республіці, значна частина ВПО, у тому числі і діти значно страждали від гострого недоїдання. У Південному Судані переміщені діти, не мали доступу до освіти. Також фахівці наголошують на важливості реєстрації ВПО, адже переміщені діти в африканських містах стикаються з труднощами у доступі до послуг без реєстрації та документів.

Дослідники Рахма Абураас, Аміна Наджиб, Лайла Багіл, Тім Маккі [36] у своїх роботах розглядають ситуацію з медициною у Сирії під час збройного конфлікту. Наголошуючи на тому, що для більшості сирійських внутрішньо переміщених дітей наслідки відсутності доступу до необхідної медичної допомоги у поєднанні з ризиком недоїдання становлять загрозу для життя. Також через відсутність вакцинації є ризики зростання смертельних інфекційних захворювань.

Загалом вивченням проблем захисту прав дітей під час військових дій займалися Катерина Дробязко [25], Ольга Турченко [39], Яна Швець [43].

Отже, аналітичний огляд теоретичної бази дослідження свідчить про актуальність даної проблеми. Починаючи з 2014 року проблеми ВПО опинилися у полі дослідження багатьох українських науковців, а законодавча база поповнилася новими нормативно-правовими актами щодо захисту та забезпечення прав переміщених осіб.

Мета цієї статті - дослідити правовий статус дітей ВПО, в умовах воєнного стану, а також розробити практичні рекомендації спрямовані на покращення становища внутрішньо переміщених осіб.

Виклад основного матеріалу. Україна є правовою державою, в якій на законодавчому рівні визнано найвищою соціальною цінністю людину, її життя та здоров'я [1]. Тобто держава має гарантувати та забезпечувати права громадян, в тому числі й внутрішньо переміщеним особам. Проблеми переміщених осіб мають бути одним з пріоритетних завдань державної політики.

У 2014 році через воєнні дії Україна вперше зіткнулася з масовою появою нової соціальної категорії людей - внутрішньо переміщених осіб. Тому виникла потреба у розробці законодавства у сфері прав ВПО. Зокрема, 20 жовтня

2014 року Верховною Радою України було прийнято основний нормативно-правовий акт, який гарантує забезпечення прав, свобод вимушених переселенців - Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». [10] Саме цим документом визначено поняття «внутрішньо переміщеної особи». Так, стаття 1 Закону встановлює, що «внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру» [10].

Факт внутрішнього переміщення має підтверджуватися довідкою про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [10] та «Порядок оформлення і видачі довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи» затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 р. № 509 [13] визначають механізм оформлення довідки ВПО, в тому числі й дітей. Зокрема, визначено, що неповнолітні особи можуть самостійно подати заяву, а малолітні діти, недієздатні особи або особи, дієздатність яких обмежено, - через законного представника. Від імені малолітньої дитини, яка прибула без супроводження законних представників, таку заяву можуть подати її родичі (баба, дід, прабаба, прадід, повнолітні брат або сестра, тітка, дядько) або вітчим, мачуха, у яких проживає (перебуває) дитина. Якщо ж малолітня дитина прибула без супроводження законних представників таку заяву подає представник органу опіки та піклування за місцем перебування такої дитини.

Також цей закон визначає права та пільги, якими можуть користуватися внутрішньо переміщені особи. Серед них, право на: єдність родини; сприяння органами державної виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та суб'єктами приватного права у пошуку та возз'єднанні членів сімей, які втратили зв'язок внаслідок внутрішнього переміщення; інформацію про долю та місцезнаходження зниклих членів сім'ї та близьких родичів; безпечні умови життя і здоров'я; достовірну інформацію про наявність загрози для життя та здоров'я на території її покинутого місця проживання та інші.

Переселенці також мають право на безоплатну вторинну правову допомогу згідно Закону України «Про безоплатну правову допомогу». [11] Питання виплати грошової допомоги ВПО регулює низка постанов Кабінету Міністрів України. Так, механізм надання допомоги на проживання переселенцям визначений «Порядком надання допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам», затвердженим Постановою КМУ від 20 березня 2022 року № 332 [14]. Згідно якого переміщені особи для отримання допомоги мають заповнити заяву, яка формується засобами Порталу Дія. Допомога надається щомісяця з місяця звернення на кожну особу зазначеної категорії, якщо відомості про неї є в Єдиній інформаційній базі даних, яка діє на підставі «Порядку створення, ведення та доступу до відомостей Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб» затвердженого постановою КМУ від 22 вересня 2016 р. № 646 [15].

Законодавством визначено розмір грошової допомоги для ВПО. Так, для осіб з інвалідністю та дітей грошова допомога складає 3000 гривень; для інших осіб - 2000 гривень. За призначенням допомоги зазначені категорії осіб звертаються до структурного підрозділу з питань соціального захисту населення, уповноваженої особи виконавчого органу сільської, селищної, міської ради або центру надання адміністративних послуг. Допомога призначається органом соціального захисту населення протягом 10 робочих днів з дати надходження заяви про надання допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам.

14 жовтня 2022 р. Кабінет Міністрів України прийняв постанову № 1168 «Про внесення змін до Порядку надання допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам» [16], якою змінив систему перевірки місць проживання на фактичне перебування там переселенців з метою запобігти неправомірному отриманню внутрішньо переміщеними особами грошових виплат. Зокрема, встановлено, що перевірятимуть переселенців вибірково і здійснювати це будуть територіальні органи Національної соціальної служби. 28 червня 2022 року з метою захисту прав переміщених громадян урядом було видано постанову №740, «Деякі питання захисту прав депортованих та внутрішньо переміщених осіб» [18], якою в Україні запроваджено посаду Уповноваженого з питань ВПО.

На міжнародному рівні основним правовим документом, який встановлює стандарти захисту ВПО наразі є Керівні принципи з питання перемі-

щених осіб усередині країни [7], що були розроблені за дорученням Генеральної Асамблеї ООН та Комісії з прав людини у 1998 р., які підтвердили і доповнили існуючі норми міжнародного права в галузі прав людини та міжнародного гуманітарного права, що стосуються ВПО, а також в них робиться спроба роз'яснення основних недоліків різних інструментів в частині положень, що безпосередньо зачіпають інтереси ВПО.

Загалом, до універсальних міжнародних угод, які встановлюють загальні принципи забезпечення прав внутрішніх переселенців, належать: Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року [4], Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року [5], Міжнародний пакт про соціальні, економічні і культурні права від 16 грудня 1966 року [6], Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року [3]. У вище зазначених міжнародних договорах закріплені права та свободи людини, якими вона володіє незалежно від будь-яких ознак, в тому числі і у зв'язку з вимушеним переселенням у примусовому або добровільному порядку у межах своєї держави внаслідок дії непереборних обставин. Держава має забезпечити соціальний захист усіх громадян незалежно від особливостей їхнього правового положення.

Отже, аналіз нормативно-правової бази свідчить про наявність в Україні широкої законодавчої бази по забезпеченню прав і свобод переміщених осіб. Через повномасштабне вторгнення Росії до України більшість діючих нормативно-правових актів зазнали змін. На жаль, документу який би чітко регламентував права дітей ВПО наразі в Україні немає. Окремі положення щодо захисту прав дітей ВПО розпорошені по різних правових документах.

Через окупацію, постійні обстріли багато українських сімей покинули свої домівки та перемістилися у більш безпечні райони, де намагалися облаштувати своє життя, знайти житло, можливості для навчання та відпочинку дітей, в умовах обмежених ресурсів та постійної небезпеки на всій території України. Під час проживання в новому місці у ВПО виникають труднощі при реалізації своїх прав.

Під час війни порушилося право дітей бути з сім'єю. Часто малолітні діти до 14 років евакуювались без супроводу батьків чи інших законних представників, без документів. І з часом діти втрачали зв'язок з батьками через воєнні дії. Були випадки, коли батьки не мали змоги евакуюватись разом з дитиною через різні обставини, тому від-

правляли її у відносно безпечне місце з родичем чи знайомим.

Також у перші дні війни не поодинокими випадками були ситуації, коли діти з України виїжджали за кордон без батьків - у супроводі родичів чи взагалі малознайомих людей. Але у країнах ЄС законодавство вимагає призначити опікуна таким дітям, визнаючи їх як «діти без супроводу». Коли дитина знаходиться за кордоном вона опиняється під тимчасовим захистом країни, але може бути залишеною без права вибору законного представника. Крім цього, існує проблема розбіжності між українським законодавством та законодавством країн ЄС щодо перетину кордону дитиною. Від чого страждає саме дитина. Зокрема, Цивільний кодекс України визначає, що «особа, яка досягла 16 років, має право на вільний самостійний виїзд за межі України» [12]. Тобто за українським законодавством після досягнення відповідного віку дитина може перетнути кордон самостійно. Проте, наприклад, у законодавстві країн ЄС право на самостійний перетин кордону мають лише особи, що досягли 18-річного віку.

Найгостріше питання, яке хвилює багатьох переселенців - житло. Часто у переміщених осіб виникає складність з його пошуком, невідповідність умов житла та ціни на нього. Особливо тяжко доводиться сім'ям з дітьми, які потребують вільного простору. Через те, що батьки відразу не можуть працевлаштуватися, не мають постійного доходу вони не можуть забезпечити дитині належні житлові умови. Тому значна кількість ВПО разом з дітьми досі живе у тимчасово пристосованих місцях: школах, церквах тощо. А ті переселенці, які мають змогу орендувати житло інколи стикаються з випадками відмов через упереджене ставлення до них.

Всім дітям-переселенцям гарантоване право на медичну допомогу. Але є діти, які мають значні труднощі при реалізації даного права - діти з особливими потребами. Часто при переїзді вони втрачали засоби для пересування, здійснення гігієни, орієнтування та спілкування. Значною проблемою для таких сімей після переміщення є неможливість відновити реабілітацію на тому самому рівні, як це було до війни. Перепоною для реабілітації та лікування дитини є також відсутність документів, таких як спеціальні призначення лікарів, історії хвороби тощо. На жаль, не всі ці документи є в електронних базах даних. Отримати їх повторно буває важко: немає фахівця, який призначить необхідні ліки, немає можливості привезти дитину, бракує необхідних довідок тощо.

Статтю 53 Конституції України [1] та ст. 28 Конвенції про права дитини [2] встановлено, що кожен має право на освіту, на безкоштовне та якісне навчання. Та через війну не всі діти можуть реалізувати дане право. Особливо діти-переселенці, яким важко адаптуватися до нових умов. До того ж через те, що переважно навчання проводилося в онлайн режимі, не всі батьки ВПО, мали змогу забезпечити дітей гаджетами. Крім цього, освітній процес переривається через тривалі повітряні тривоги, відключення по кілька годин на день електропостачання. Усі ці фактори негативно відображаються на знаннях учнів. Дехто з ВПО не може влаштувати дітей до навчальних закладів через те, що не знає, чи залишиться у цьому місті, чи матиме їхати ще кудись. Таке невизначене становище зменшує мотивацію до навчання.

Значною проблемою є відсутність очного навчання в Україні серед дітей-переселенців з інвалідністю, які погано сприймають або й зовсім не сприймають онлайн-формат занять у школі, а тим паче у дитячому садочку. Відсутність спілкування з однолітками перешкоджає соціалізації та набуттю такими дітьми комунікаційних навичок, сповільнює їх загальний розвиток.

Внаслідок переселення, нових умов проживання, тяжкого соціального, психологічного становища зростають ризики виникнення злочинності серед ВПО. Важливою проблемою для дітей ВПО є соціалізація. У невеликих населених пунктах вона ускладнюється через відсутність місць для змістовного дозвілля, культурного розвитку дитини. Щодо забезпечення переселенців продуктами харчування, предметами особистої гігієни, то тут значну допомогу було надано місцевими жителями, а також різними гуманітарними організаціями, зокрема Товариством Червоного Хреста України, ЮНІСЕФ «Спільно», Агентством ООН у справах біженців (УВКБ ООН).

Отже, як бачимо при реалізації своїх базових прав діти-переселенці стикаються з рядом проблем. Тобто для дітей, що зростають в умовах війни, не передбачено жодних гарантій безпеки. Захист прав дитини має бути одним із найважливіших пріоритетів у нашій державі, адже діти, це майбутнє України.

Війна, яку розпочала Росія кардинально змінила долі багатьох українців, хтось втратив близьких, рідних, хтось роботу. Мільйони людей вимушені були залишити власні домівки і переселитися на відносно спокійні регіони України. Активну діяльність по наданню допомоги розгорнули місцеві, міські та сільські громади.

Висновки. Досліджуючи питання реалізації прав дітей зі статусом внутрішньо переміщеної особи в умовах війни ми дійшли наступних висновків:

В Україні існує широка законодавча база по забезпеченню прав і свобод вимушено переміщених осіб. До багатьох нормативних актів були внесені зміни, що продиктовані необхідністю ефективного реагування під час війни.

У науковій літературі досліджуване питання почало активно розглядатися починаючи з 2014 року, після початку збройного конфлікту. Проблеми, які вивчаються науковцями здебільшого стосуються: захисту права внутрішньо переміщених осіб на медичну допомогу; пропозицій по реформуванню державної житлової політики у воєнний час; правового регулювання соціального забезпечення вимушених переселенців; правового статусу внутрішньо переміщених осіб тощо. Та незважаючи на велику кількість наукових доробок у цій сфері, поза увагою сучасних дослідників залишаються проблеми дітей внутрішньо переміщених осіб. На нашу думку, для вироблення в Україні ефективного механізму розв'язання проблем ВПО слід використовувати досвід зарубіжних країн.

Для оперативної та дієвої допомоги дітям, що постраждали від війни було створено Координаційний штаб з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану. Його діяльність спрямована на вирішення питань пов'язаних з евакуацією дітей, захисту їх прав та інтересів. Разом з представниками місцевого самоврядування центральні органи влади у міру своїх можливостей намагаються захистити дітей ВПО та забезпечити їх від подальшого травмування. Також Україна потребує більш масштабного залучення міжнародних організацій до вирішення питань захисту прав дітей, які залишилися на тимчасово окупованих територіях чи були примусово вивезені до Росії.

З огляду на виявлені в ході дослідження проблеми правового статусу дітей ВПО нами були розроблені практичні рекомендації.

Існуючі закони в повній мірі не враховували можливість збройного конфлікту на території України та військових злочинів, які чинить Росія проти наших громадян. Тому необхідно розглянути якомога більше ситуацій у яких порушуються права дітей та у співпраці з міжнародними організаціями притягнути до відповідальності винних. З метою посилення захисту дітей переміщених осіб ми пропонуємо прийняти спеціальний закон, який би регулював виключно їх права, оскільки вони мають

свої особливі права та потреби, які не завжди перетинаються з дорослими. Також на нашу думку, потребує змін діюче законодавство, зокрема Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». Вказаний документ слід доповнити положеннями про ризики та механізми реалізації прав дітей внутрішньо переміщених осіб на житло, освіту та медичну допомогу. Доцільним буде надати органам місцевого самоврядування, на період воєнного часу, право встановлювати на території громад індикативні ціни на оренду житлових приміщень та розробити дієвий механізм здійснення контролю і постійного моніторингу ситуації на ринку оренди житла. Крім цього, національне законодавство необхідно узгодити із законодавством країн Європейського Союзу в контексті перетину кордону без батьків, а також із нормами міжнародного права щодо прав неповнолітньої особи на самостійне пересування та отримання відповідної допомоги. До того ж при розробці власного законодавства варто врахувати досвід та практику країн, які зіткнулися зі схожими проблемами внутрішнього переміщення.

Література

1. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Конвенція про права дитини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
4. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
5. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
6. Міжнародний пакт про соціальні, економічні і культурні права URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text
7. Керівні принципи ООН з питань внутрішнього переміщення всередині країни. - URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/IDPersons/GPUkrainian.pdf>
8. Статут Міжнародного кримінального суду. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text
9. Закон України «Про охорону дитинства». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402->
10. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>
11. Закон України «Про безоплатну правову допомогу». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text>
12. Цивільний кодекс». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
13. Постанова Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 р. № 509 «Порядок оформлення і видачі довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509-2014-%D0%BF#Text>
14. Постанова Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 року № 332 «Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-2022-%D0%BF#n54>
15. Постанова Кабінету Міністрів України від 22 вересня 2016 р. № 646 «Про затвердження Порядку створення, ведення та доступу до відомостей Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/646-2016-%D0%BF#Text>
16. Постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Порядку надання допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам» № 1168 14 жовтня 2022 р.». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1168-2022-%D0%BF#Text>
17. Постанова Кабінету Міністрів України від 17.03.2022 р. № 302 «Про утворення Координаційного штабу з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/302-2022-%D0%BF#Text>
18. Постанова Кабінету Міністрів України від 28 червня 2022 р. № 740 «Деякі питання захисту прав депортованих та внутрішньо переміщених осіб». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/740-2022-%D0%BF#Text>
19. Артюх Ю. І. Правове регулювання соціального забезпечення вимушених переселенців: порівняльний аспект. *Соціальне право*. 2017. № 1. С. 214-222. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sopr_2017_1_25
20. Басова І. С. Внутрішньо переміщені особи: теоретичні та практичні проблеми. *Правова держава*. 2016. Вип. 27. С. 504-511. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PrDe_2016_27_67.
21. Бобкова А. Щодо реалізації права на житло внутрішньо переміщеними особами. *Правничий часопис Донецького університету*. 2017. № 1-2. С. 3-13. URL: <https://jpch.donnu.edu.ua/article/view/6038/6067>
22. Булеца С. Б. Право внутрішньо переміщених осіб на медичну допомогу. *Конституційно-правові академічні студії*. 2016. Вип. 1. С. 12-18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/kpac_2016_1_4

23. Волкова А. О. Сучасна практика надання внутрішньо переміщеним особам соціального житла та житла з житлових фондів для тимчасового проживання. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 4. С. 209-216. URL: <https://jpch.donnu.edu.ua/article/view/6038/6067>
24. Данилова І. Реалізація житлових прав вимушених переселенців в Україні. *Підприємництво, господарство і право* 2017. № 3. С. 16-18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2017_3_4.
25. Дробязко К. Як захистити права дитини в умовах воєнного стану. *Юридична газета*. 2022. Листопад. URL: <https://jur-gazeta.com/dumka-eksperta/yak-zahistiti-prava-ditini-v-umovah-voennogo-stanu.html>
26. Елізабет Ферріс. Захист прав внутрішньо переміщених дітей». *Children and Migration*. Pages 97-116. 2010 URL: https://link.springer.com/chapter/10.1057/9780230297098_6
27. Іляшко О. О. Проблеми захисту права внутрішньо переміщених осіб на медичну допомогу в Україні. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Юридичні науки*. 2019. Т. 30(69), № 1. С. 32-35. URL: http://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/1_2019/8.pdf.
28. Князькова Л.М. Деякі питання соціального захисту внутрішньо переміщених осіб. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 2. URL: http://www.lsej.org.ua/2_2021/32.pdf
29. Кобець М. П. Проблеми забезпечення права на житло внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2016. Вип. 37, т. 1. С. 110-113. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2016_37\(2\)_29](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2016_37(2)_29)
30. Комнатний С. Деякі пропозиції до реформування державної житлової політики України у воєнний і повоєнний періоди / С. Комнатний // *Право і політика* 2022. Том 22. №1. - Режим доступу: <https://doi.org/10.33270/01222302.78>
31. Малиновська О. А. Шляхи вирішення проблеми внутрішніх переміщених осіб: деякі уроки із зарубіжного досвіду. *Стратегія і тактика державного управління : зб. наук. праць*. Рівне: НУВГП, 2014. № 1. С. 154-163. URL: <https://ep3.nuwm.edu.ua/14241/1/154-163%20%D0%9C%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%C2%A0%D0%9E.%C2%A0%D0%90.%20%D0%B7%D0%B0%D1%85.pdf>
32. Механізм забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб: національний та міжнародний аспекти / [С.Б. Булеца, О.І. Котляр, Я.В. Лазур та ін.]; за заг. ред.: д-ра юрид. наук, проф. О.Я. Рогача; д-ра юрид. наук, проф. М.В. Савчина; к.ю.н., доц. М.В. Менджул. Ужгород: РІК-У. 2017. 348 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/17480/1/Mechanism%20of%20Providing%20Right%27s%20of%20IDP.pdf>
33. Михайловський В. Загальні засади адміністративно-правового статусу внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Національний юридический журнал: теорія і практика*. 2017. - Апрель. С. 85-87. URL: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2017/2/20.pdf>
34. Михайловський В. Внутрішньо переміщені особи - особливості національного та міжнародно-правового забезпечення. *Адміністративне право і процес. Фінансове право*. 2016. № 4. С. 151-155. URL: <http://www.nvppp.in.ua/vip/2016/4/37.pdf>
35. Павлів-Самойл Н. П. Вимушена міграція: міжнародні стандарти внутрішньо переміщених осіб у національному законодавстві. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки*. 2019. Вип. 24. С. 35-40. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2020/may/21448/7.pdf>
36. Рахма Абураас, Аміна Наджиб, Лайла Багіл, Тім К. Маккі. Сирійський конфлікт: приклад викликів і гострої потреби в медичних гуманітарних операціях для жінок і дітей внутрішньо переміщених осіб. *BMC Medicine*. 2018. URL: <https://bmcmedicine.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12916-018-1041-7>
37. Ромола Адеола, Беньям Мезмур. Захист внутрішньо переміщених дітей в Африці: доктринальний аналіз статті 23(4) Африканської дитячої хартії // *Журнал африканського права*. Том 65. Травень 2021. С. 115-129. URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/journal-of-african-law/article/protection-of-internally-displaced-children-in-africa-a-doctrinal-analysis-of-article-234-of-the-african-childrens-charter/EA8D031BEC1FD738A6C4F735B56CA696>
38. Семігіна Т. В. Соціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб. *Український соціум*. 2015. № 2. С. 65-72. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Usoc_2015_2_8.
39. Турченко О.Г., Пилипишина І.І. Забезпечення прав дітей в умовах збройного конфлікту в Україні. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2022. №2. С. 64-69. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/261617/258040>

40. Фелікс Чідозі Чідозі, Августин Еджірогене Огубу. Сприйняття захисту прав дитини та діяльності ЗМІ в таборі внутрішньо переміщених осіб Кудже, Абуджа, Нігерія // *ЗМІ та їхня роль у захисті прав дітей в Африці*. 2020. 277-294 URL: <https://www.igi-global.com/viewtitlesample.aspx?id=241744&ptid=227630&t=Perception%20on%20Child%20Rights%20Protection%20and%20Media%20Performance%20Among%20Kuje%20Internally%20Displaced%20Persons%27%20Camp,%20Abuja,%20Nigeria&isxn=9781799803294>

41. Хомишин І. Реалізація права на освіту внутрішньо переміщеними особами. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Юридичні науки. 2017. С. 186-192. URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2018/jun/13343/30.pdf>

42. Цимбалістий Т., Блацак А. Правовий статус внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. №4(20). С.126-130. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/3>

8388/1/%D0%A6%D0%B8%D0%BC%D0%B1%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%B9.pdf

43. Швець Я. І., Соколова І. О. Порушення прав дітей під час війни Російською Федерацією. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2022. Випуск 71. С. 99-103. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/262897/259246>

Бондарчук Ю. П.,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри економічної теорії та права
Центральноукраїнського національного
технічного університету

Єщенко М. Г.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри менеджменту
Донбаської національної академії будівництва
і архітектури